

ЛІКАРСЬКІ РОСЛИНИ ОФІЦІЙНОЇ МЕДИЦИНИ ЯК КОМПОНЕНТИ ФЛОРИ СУДИННИХ МЕЗИНСЬКОГО НПП

Ю.О. Карпенко

*Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка
Узинський національний природний парк*

При виконанні дослідження були використані матеріали польових експедиційних досліджень 2015-2019 рр., інформаційно-довідкові дані об'єднання «Ліки України» та ряду інших організацій.

Під час дослідження проводилася робота з гербарними зразками на базі Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т.Г.Шевченка. Номенклатура вищих судинних рослин офіційної медицини відповідає «Определителю высших растений Украины» та «Определителю лекарств, растений Украины».

Основними методами дослідження флори лікарських рослин Мезинського НПП була флористична інвентаризація та загальна біолого-ресурсна оцінка лікарських рослин флори.

Аналіз літературних джерел свідчить про те, що проблематикою вивчення лікарських рослин займалися багато авторів, але їх роботи носили загальний характер, довідково-інформаційний рівень. О.В. Турубара в дослідженні «Лікарські рослини Лівобережного Полісся: стан ресурсів, перспективи використання і охорона» вивчила та узагальнювала відомості про лікарські рослини поза межами території НПП,

На території Мезинського НПП нами відмічалися знахідки 28 видів лікарських рослин офіційної медицини. При їх характеристиці були наведені такі аспекти як: ботанічні, еколого-ценотичні, фітотерапевтичні та ресурсні.

Проведений аналіз показав, що комплексна характеристика лікарських рослин офіційної медицини, які поширені і заготовлюються на території Мезинського НПП, повністю не досліджена. Згідно «Переліку рослинної сировини» лікарські рослини зареєстровані і мають реєстраційні номери, тобто є лікарськими рослинами офіційної медицини (таблиця 1).

Таблиця 1.

Види лікарських рослин офіційної медицини, які поширені на території Мезинського НПП

№ п/п	Видова назва	Номер державної реєстрації
1.	Аїр звичайний (лепеха)	П / 97 / 41 / 27
2.	Береза бородавчаста	П / 97 / 315 / 21
3.	Бузина чорна	П / 97 / 41 / 28
4.	Гарбуз звичайний	П / 97 / 40 / 5
5.	Глід колючий	П / 98 / 14 / 15
6.	Горобина звичайна	П / 98 / 88 / 15
7.	Грицики звичайні	П / 97 / 40 / 3
8.	Деревій майже звичайний	П / 97 / 41 / 23
9.	Дуб звичайний	П / 97 / 41 / 30
10.	Звіробій звичайний	П / 97 / 41 / 10
11.	Кропива дводомна	П / 97 / 315 / 20
12.	Собача кропива серцева	П / 97 / 40 / 15
13.	Крушина ламка	П / 97 / 41 / 11
14.	Кукурудза звичайна	П / 97 / 41 / 31
15.	Липа серцелиста	П / 97 / 40 / 1
16.	Материнка звичайна	П / 97 / 370 / 12
17.	Підбіл звичайний	П / 97 / 41 / 33
18.	Подорожник великий	П / 97 / 41 / 26
19.	Полин гіркий	П / 97 / 40 / 7
20.	Ромашка лікарська	П / 97 / 40 / 2
21.	Сосна звичайна	П / 97 / 40 / 8
22.	Спориш звичайний	П / 97 / 40 / 16
23.	Фіалка триколірна	П / 98 / 14 / 140
24.	Хвоц польовий	П / 97 / 41 / 21
25.	Цмин пісковий	П / 98 / 88 / 25
26.	Черета трироздільна	П / 97 / 41 / 19
27.	Чистотіл звичайний	П / 97 / 41 / 18
28.	Шипшина травнева	П / 97 / 41 / 16

Аналіз ресурсів лікарської сировини, яка заготовлюється (або можуть заготовлюватися) згідно «Переліку лікарської рослинної сировини» наводиться (таблиця 2.) про значні запаси більшості видів рослин, можливість заготівлі без порушення природних екосистем та їх запасів в них.

Таблиця 2

Ресурсна та екологічна характеристики видів лікарських рослин офіційної медицини, які поширені на території Мезинського НПП

№ п/п	Видова назва	Стан сировинних ресурсів	Типи фітоценозів, де поширений вид	Участь у фітоценозі
1.	Аір звичайний (лепеха)	+	болотні	2, 3
2.	Береза бородавчата	+	лісові	1 – 4
3.	Бузина чорна	+	лісові	3, 4
4.	Гарбуз звичайний	+	агроценози	6
5.	Глід колочий	+	узлісні	3, 4, 5
6.	Горобина звичайна	+, ±	лісові	3, 4, 6
7.	Грицики звичайні	+	лучні	2, 4
8.	Деревій майже звичайний	+	лучні	3, 4
9.	Дуб звичайний	+	лісові	1 – 5
10.	Звіробій звичайний	+	лісові	1 – 4
11.	Кропива дводомна	+	лісові, узлісні	1 – 5
12.	Крушина ламка	+	лісові	1 – 4
13.	Кукурудза звичайна	+	агроценози	6
14.	Липа серце листа	+	лісові	3, 4, 5
15.	Материнка звичайна	+, ±	узлісні	2 – 4, 6
16.	Підбіл звичайний	+	лучні	1 – 4
17.	Подорожник великий	+	лучні	3, 4
18.	Полин гіркий	+	узлісні, лучні	3, 4
19.	Ромашка лікарська	–	агроценози	2 – 4, 6
20.	Собача кропива серцева	+	узлісні	3, 4
21.	Сосна звичайна	+	лісові	1, 6
22.	Спориш звичайний	+	узлісні, лучні	2 – 4
23.	Фіалка триколірна	+	лісові	4
24.	Хвощ польовий	+	лучні	4
25.	Цмин пісковий	+	лісові	2, 3, 4
26.	Черета трироздільна	+	болотні	4
27.	Чистотіл звичайний	+	лісові	1, 2, 4
28.	Шипшина травнева	+	узлісні	3, 4, 5

Умовні позначення до таблиці 2. Ресурсна та екологічна характеристики видів лікарських рослин офіційної медицини, які поширені на території Мезинського НПП

Стан сировинних ресурсів

+ – сировинні ресурси виду достатні для ведення промислової заготівлі (за відповідної процедури одержання дозволів);

± – сировинні ресурси обмежені у заготівлі та потребують лімітування;

-- сировинні ресурси недостатні для ведення промислової заготівлі;

Участь у фітоценозі:

1 – утворює сировинні масиви площею більше 0,5 га;

2 – утворює сировинні масиви площею менше 0,5 га;

3 – зростає фрагментарно;

4 – зростає розсіяно;

5 – зростає поодиноким;

6 – вирощується в культурі.

Проведений аналіз запасів фіторесурсів лікарських рослин флори офіційної медицини НПП показав, що більшість видів характеризується показниками – “сировинні ресурси виду достатні для ведення промислової заготівлі”, тільки для видів *Origanum vulgare* L., *Sorbus aucuparia* L. – «сировинні ресурси обмежені в заготівлі», а кукурудзу звичайну та ромашку лікарську вирощують на присадибних ділянках, з яких вона іноді дичавіє.

Участь виду в фітоценозі нами градується за 6 бальною шкалою (від 1 – 6), від “1” – вид утворює масиви і ділянки площею більше 0,5 га до “5” – зростає поодиноким, “6” – вирощується в культурі.

Екологічна характеристика видів щодо їх приуроченості до відповідних фітоценозів наведена в таблиця 2.

Вона показує про переважання видів в лісових, лучних і узлісних фітоценозах.

В окремих місцях (пернлоги, вітлі лісові галявини, узлісся) іноді види лікарських рослин можуть формувати зарості, в яких однакова роль кількох видів в фітоценозі. Так, звіробій звичайний (*Hypericum perforatum* L.) та звіробій плямистий (*H. maculatum* Crantz) утворюють масиви, як правило, один вид звіробою, хоча трапляються випадки участі двох видів з однаковою роллю в фітоценозі. В окремих випадках популяції різних видів звіробою займають різні ценоеконіші одного фітоценозу.

Отже, виходячи з зазначених лімітів слід відмітити те, що на території НПП значні запаси таких видів лікарських рослин як звіробій звичайний, мати-й-мачуха, деревію майже звичайного, собачої кропиви, цмину піскового.

Список літератури

1. Судинні рослини Мезинського НПП / Ю.О. Карпенко. – Чернігів: Десна Поліграф, 2016. – 100 с.
2. Фіторізноманіття Українського Полісся та його охорона / [Т. Л. Андрієнко, В. А. Онищенко, О. І. Прядко та ін.]; під заг. ред. Т. Л. Андрієнко. – К.: Фітосоціоцентр, 2006. – 316 с.